

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN : 2564 - 7903 • Yıl / Year : 2023 • Sonbahar / Fall • Sayı / Issue : 12

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Journal of Islamic Studies

Yıl / Year: 2023 – Sonbahar / Fall – Sayı / Issue: 12

ISSN: 2564-7903

Dergimizin Tarandığı Veritabanı ve İndeksler:

RUMELİ İslâm Araştırmaları Dergisi | Journal of Islamic Studies

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

Kapsam | Scope: Dinî Araştırmalar, İslam Araştırmaları, Balkan Araştırmaları / Religious Studies, Islamic Studies, Balkan Studies

Periyot | Period: Yılda 2 Sayı (30 Nisan & 31 Ekim) / Biannual (30 April & 31 October)

Yayın Dili | Language Publication: Türkçe & İngilizce & Arapça & Arnavutça & Boşnakça / Turkish & English & Arabic & Albanian & Bosnian

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi Uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.
Rumeli Journal of Islamic Studies is a international peer-reviewed academic journal.

Yayıncı / Publisher

Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayıçı Yerleşkesi Edirne, TÜRKİYE

Amblem ve Kapak Tasarımı | Emblem and Cover Design

Dr. Ömer Kasım Kahya

Grafik Tasarım ve Mizanpaj | Graphic Design and Layout

Dr. Mücahit Karakaş

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi, Creative Commons Atıf 4.0 International License (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Rumeli Journal of Islamic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC). Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazıların tüm içerik sorumluluğu yazarlarına aittir.

All the responsibility for the content of the papers published in Rumeli Journal of Islamic Studies belongs to the authors.

İletişim | Communication

Dr. Fatih Şabani

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne- TÜRKİYE

Tel: 0 284 235 68 99 Fax: 0 284 235 08 87

rumelislam@trakya.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/rumeli>

<https://rumeli.trakya.edu.tr/>

RUMELİ
İslâm Araştırmaları Dergisi
Journal of Islamic Studies
مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

SAHİBİ | OWNER

Trakya Üniversiteler Birliği İlahiyat Fakülteleri Adına
Prof. Dr. Ali Öztürk
Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

EDİTÖR | EDITOR IN CHIEF

Dr. İtir Rruğa
rrugailir@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

YARDIMCI EDİTÖRLER | CO-EDITORS

Dr. Halil İbrahim Kaygisiz
hibrahimkaygisiz@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Feim Gashi
feimgashi@klu.edu.tr / Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Yakup Bıyıkoğlu
ybiyikoglu@nku.edu.tr / Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

YAZI İŐLERİ MÜDÜRÜ | RESPONSIBLE MANAGER

Dr. Nurullah Koltas
nurullahkoltas@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

REDAKSİYON / REDACTION

Dr. Mustafa BarıŐ
mustafabaris@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Enes Eryılmaz
enes.eryilmaz@klu.edu.tr / Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Zehra Gözütok Tamdoğan
ztamdogan@klu.edu.tr / Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Basım Tarihi / Printing Date

Ekim / October - 2023

<https://rumeli.trakya.edu.tr/> <https://dergipark.org.tr/rumeli>

rumelislam@trakya.edu.tr [rumeliislam@rumeliislam](https://twitter.com/rumeliislam)

Araştırma Makaleleri / Articles

XVI. YÜZYILDA İŐTİP KAZASININ NÜFUSU VE ETNİK YAPISI*

Geliş Tarihi : 10 Ağustos 2023

Kabul Tarihi : 25 Eylül 2023

Bilal Raşidoğlu**

Öz

Bu çalışmada, XIV. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilerek, XX. yüzyılın başlarına kadar yaklaşık 5-6 asır boyunca Osmanlı sınırları içerisinde kalan İştip kazasının genel olarak XVI. yüzyıldaki nüfusu ve etnik yapısı ele alınmış, ardından kısaca şehrin XIX ve XX. yüzyıldaki nüfusuyla ilgili bilgiler verildikten sonra göç konusuna değinilmiştir. Eski bir kaza merkezi olan İştip'in tarihi milattan önce 3. asra kadar uzanmaktadır. Osmanlı'dan önce şehir; Samuil Krallığı, Doğu Roma İmparatorluğu, Bulgar Devleti ve Sırp Krallığı gibi ülkelerin hâkimiyetinde kalmıştır. Tarihi süreçte nüfusu ve demografik yapısı birçok kez değışime uğrayarak günümüze ulaşmıştır. Osmanlı döneminde hâkimiyet Türklerin elinde iken, günümüzde Ortodoks Makedonların elindedir. XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında Üsküp sancağına bağlı önemli bir yerleşim merkezi olan İştip, günümüzde Kuzey Makedonya sınırları içerisinde yer almaktadır. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "Tekkeler ve Zaviyeler Şehri" diye andığı şehirde günümüzde mevcut az sayıdaki Osmanlı eseri adeta Devlet-i Âliyye'yi temsil etmekte, şehir merkezinde bir hayli azalan Türk varlığı mümkün olduğunca Osmanlı mirası tarihi eserlere sahip çıkmaya çalışmaktadır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Tarihi, İştip, Kuzey Makedonya, Nüfus, Balkanlar.

POPULATION AND ETHNIC STRUCTURE OF SHTIP DISTRICT IN THE 21ST CENTURY

Abstract

This article discusses the population and ethnicity of Štip district, which remained under Ottoman administration for approximately 5-6 centuries from its conquest by the Ottoman Empire in the late 16th century until the early 20th century. Subsequently, information has been provided regarding the population of the city in the 19th and 20th centuries, and the issue of migration has been addressed. The historical background of Štip dates back to the 3rd century BC, and it is known as an ancient distinct center. Before under Ottoman administration, İřtip was under the dominion of the Samuil Kingdom, Byzantine Empire, the Bulgarian State, and the Serbian Kingdom. Throughout its history, its population and demographic structure underwent several changes, eventually leading to its present state. During its time under Ottoman administration, the district was controlled by the Turks, whereas today it is governed by Orthodox Macedonians. Štip had been an important settlement subjected to Skopje within the boundaries of the Ottoman Empire in the 19th century. Today, it is situated within the borders of North Macedonia. Despite its historical designation as "The City of Tekkes and Zaviyes" by Ekrem Hakkı Ayverdi, there are now relatively few Ottoman historical artifacts in the city. These structures continue to represent the Ottoman Empire's presence in the region. Today, a small number of Turks residing in the district center are making efforts to preserve these historical relics inherited from the Ottoman Empire.

Keywords: Ottoman History, Štip, North Macedonia, Population, Balkans.

* Bu çalışma, *Salnamelere Göre XIX. Asırda İştip'te Sosyo-Ekonomik ve İdari Durum* adlı Yüksek Lisans tezinden istifade edilerek hazırlanmıştır.

Arş. Gör. Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, bilalrasidoğlu@trakya.edu.tr, **ORCID ID: 0000-0003-2869-5919,

DOI: 10.53336/rumeli.1340834.

İntihal: Bu makale "iThenticate" intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Atıf / Citation: Raşidoğlu, Bilal. "XVI. Yüzyılda İştip Kazasının Nüfusu Ve Etnik Yapısı". *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi* / 12 (Ekim 2023): 36-51.

Copyright © CC BY-NC 4.0

Giriş

Günümüzde Kuzey Makedonya sınırları içerisinde bulunan, klasik bir Balkan şehri olan İştîp'in coğrafi konumu, tarihi süreçte şehrin siyasi ve sosyo-kültürel gelişiminde katkısı büyük olmuştur.¹ İştîp, Üsküp'ten geçen meşhur Vardar'ın kolu Bregalnitsa Deresi ile Otina Nehri'nin birleştiği yerde kurulmuştur. Güneybatısında Köprülü (Велес) ve Negotin (Неготино), Güneydoğusunda Radovişte (Радовиш), Kuzeydoğusunda Vinitsa ile Koçana, Kuzeybatısında ise Sveti Nikole (Свети Николе) gibi yerleşim yerleri bulunan merkezi bir konumdadır. Eskiden önemli ticaret yollarının geçtiği bir konumda bulunan şehir, bugün de aynı özelliğini korumaktadır ve Üsküp-Selanik yolunun İştîp civarından geçtiği söylenebilir.² İştîp, Kuzey Makedonya'nın başkenti Üsküp'ün 70 km Güneydoğusunda, Köprülü'nün 23 km doğusunda bulunmaktadır.³

1. İştîp Kazasının Tarihçesi

Kaynaklarda III. asırda şehrin adı, "Astibo" (Астибо) olarak geçmektedir. IV. yüzyıl Peonia haritasında aynı şekilde "Astibo" olarak karşımıza çıkmaktadır. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca İştîp, Doğu Roma İmparatorluğu hâkimiyetinde kalmış ve adı "Stipion" olarak değiştirilmiştir.⁴ VI. asırda şehre yerleşmeye başlayan Slavlar, şehri günümüzdeki Makedonca adı olan İştîp (Штип) şeklinde anmaya başladı.⁵ Şehir, XIV. yüzyılın son çeyreğinde Türkler tarafından fethedilene kadar bu şekilde biliniyordu. H. 1314 (M. 1896/97) yılında yazılan Kosova Vilayet Salnamesinde, şehrin eski adının "Astipos" olduğu ifade edilmiş, Türkçeye "İştîb" veya "İştîp" olarak çevrilme nedeni ve şeklinin bilinmediği aktarılmıştır.⁶

İştîp, XIV. asrın son çeyreğinde Osmanlı Devleti tarafından fethedilmiştir. Şehrin Osmanlılar tarafından fethi tarihi konusunda görüş birliğine varılmış değildir.⁷ Hoca Sadettin Efendi, (ö.1599), *Tacü't-Tevârih* adlı eserinde, Manastır ve Pirlepe'nin fethinden bahsederken İştîp'e değinerek, şehrin H. 784 (1382/83) senesinde, Sultan 1. Murat zamanında Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa tarafından alındığını yazar.⁸ Şemseddin Sâmî, 1889 senesinde neşredilen *Kâmâsu'l-A'lâm* adlı eserinde, fetih tarihini H. 784 (1382/83) olarak belirtmiştir.⁹ İştîp, Pirlepe ve Manastır'dan sonra Osmanlılar tarafından fethedilmiştir. İştîp fâtihî Timurtaş Paşa, Lala Şahin Paşa'dan sonra H. 788 (1386-1387) yılında Rumeli Beylerbeyliğine atanmıştır.¹⁰ Hasan-beyzâde Ahmed Paşa, (ö. H. 1046/1636-1637), kaleme aldığı *Târih* adlı

¹ Kemal Karpat, "Balkanlar", *DİA*, (İstanbul: 1992, Diyanet Vakfı Yayınları), 5/25-27; Mustafa Durdu, "191 Numaralı Şeriyye Siciline Göre İştîp Kazasında İdari, Toplumsal Ve Ekonomik Yapı (1823-1825)", *Erciyes Akademi*, 36/1 (2022), 271.

² Михајло Апостолски, *Штип Низ Вековите*, (Штип: Собрание на Општина Штип, 1986), 1/11-12.

³ Machiel Kiel, "İştîp", *DİA*, (İstanbul: 2001, Diyanet Vakfı Yayınları), 22/440.

⁴ Благоја Цветковски, *Историски и Стопански Развиток на Штип од Создавањето до 1919 Година*, (Штип: Собрание на Општина Штип, 1989), 25.

⁵ Kiel, "İştîp", 22/440.

⁶ *Kosova Vilayet Salnamesi, 1314 (1896-1897)*, Haz. Yıldırım Aġanoġlu, (İstanbul, Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, 2000), 132.

⁷ Geniş bilgi için bkz. Bilal Rushid, "İştîp Kazası'nın Tarihi ve Etnik Yapısı (19. Asır)", *Balkanlar ve İslam*, Ed. Abdullah Taha İmamoġlu vd., (İstanbul: Ensar Yayınları, 2020), 2/296-297.

⁸ Hoca Sadettin, *Tacü't-tevârih*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları), 1/154.

⁹ Şemseddin Samî, *Kamus'ul-a'lâm*, (İstanbul: Mihran Matbaası, 1889), 2/972.

¹⁰ Hasan Telli, *Makedonya Radoviş'te Osmanlı İzleri: Camiler, Medreseler ve Tekkeler*, (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2022), 22.

eserinde H. 784 (1386-1387) yılında sultanın emriyle sefere çıkan Timurtaş Paşa'nın Pirlepe'yi sulh yoluyla aldıktan sonra Manastır'ı ardından da İştîp'i fethettiğini bildirir.¹¹ Uzunçarşılı ise fetih tarihini 1380 olarak kaydetmektedir.¹² Makedonyalı yazarlar da İştîp şehrinin Timurtaş Paşa tarafından Osmanlı idaresine katıldığını bildirmektedirler.¹³ Sonuç olarak İştîp'in Osmanlılar tarafından XIV. yüzyılın son çeyreğinde fethedilmiş olduğu konusunda görüş birliği vardır. İştîp Osmanlı idaresine girdikten sonra 1395 yılı akabinde büyük bir Türk cemaati buraya iskân ettirilmiştir.¹⁴

Osmanlı döneminde fethedilen diğer Rumeli şehirlerinde olduğu gibi, fethinden sonra İştîp'in merkez ve köylerinde de vakıflar kurulmuş ve bu hayır müesseseleri bünyesinde camiler, mektepler, medreseler, tekkeler gibi vakıf eserleri inşa edilmiştir. Bu vakıf kayıtlarıyla ilgili olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Araştırma Merkezi'nde; Penbe Hanım binti Yusuf Ağa Vakfı, Timur Ağa bin Züher Vakfı, Veliyüddin Bey bin Ahmed Bey Vakfı, İbrahim Ağa bin Salih Vakfı ve Abdülkerim Efendi bin Hüsameddin Efendi Vakfı'nın vakfiyeleri mevcuttur.¹⁵ Bunlardan Veliyüddin Bey bin Ahmed, İştîp'in Sinan Bey Mahallesi'nde Otinya deresi kenarında bir arsasını vakfeder ve Nakşibendiyye tarikatından Baba Yusuf'un defnedildiği yerde bir tekke inşa eder. İştîp'in Beşirli köyünden Timur Ağa da sahip olduğu bağını ve gelirini köydeki câmide hatip olarak vazifeli kişinin maaşı için tahsis eder.¹⁶ İştîp Kazası ve köylerinde yaşayan Müslümanlara dini, sosyal ve eğitim hizmetleri sunan camî, mescit, mektep, medrese, tekke, zaviye gibi vakıf kurumları Üsküp Evkaf Müdürlüğü'ne bağlanmıştır.¹⁷ XX. Yüzyılın başlarında İştîp, Kosova vilayetinin Üsküp sancağına bağlı bir kaza konumunda olmuştur. Üsküp sancağına bu dönemde İştîp, Radovişte, Kratova, Köprülü, Palanka, Pehçova, Kumanova, Koçana ve Kaçanik kazaları mevcuttur.¹⁸

2. XVI. Yüzyılda İştîp Kazasının Nüfus Yapısı

İştîp Kazasının nüfusuyla ilgili kaynaklara baktığımız zaman, tarihi süreçte nüfus sayıları değişse de, burada genel olarak Müslüman, Hristiyan¹⁹ ve Yahudilerin birlikte yaşadığını söylemek mümkündür.²⁰

¹¹ Hasanbeyzâde Ahmed Paşa, Târih, (1315), 31-32; Nezihî Aykut, "Hasan-beyzâde Ahmed Paşa", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/363-364; Telli, *Makedonya Radovişte Osmanlı İzleri: Camiler, Medreseler ve Tekkeler*, 29.

¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1982), 1/175.

¹³ Манол Пандевски Ѓорѓи Стоев Трмката, *Струмица и Струмичко Низ Историјата*, (Струмица: Општински Одбор на Сојузот на Здравенијата на Борците на НОВ, 1969), 105. Abas Jahjai, "Günümüz Kalkandelen Şehrinde Osmanlı İzleri," *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi* 3/5 (2020), 43; Abbas Yahya, *Makedonya'da Dinî Müsikî Geleneği*, (İstanbul: Dört Mevsim Kitap Yayınları, 2016), 21.

¹⁴ Kiel, "İştîp", 22/440.

¹⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakıf Araştırma Merkezi (VGM), Defter No, 989-0/0238/0187; 604/0138/0183; 988-0/0259/162/1; 991-0/0026/0028; 629/0612/0434.

¹⁶ Hasan Telli, "Osmanlı Vakıf Belgelerinde İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe ve Görüşleri: Makedonya Vakfiyeleri Örneği". *Amasya İlahiyat Dergisi*, 15, (2020), 478-480.

¹⁷ Hasan Telli, "Üsküp Evkaf Müdürlüğü", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/48, (2017), 226.

¹⁸ *Kosova Vilayeti Salnamesi*, Dördüncü Defa (Kosova, 1304), 217-218; M. Nasrullah, M. Rüşdü Mülazım M. Eşref, *Osmanlı Atlası XX Yüzyıl Başları*, Haz. Rahmi Tekin-Yaşar Baş, (İstanbul: OSAV Yayınları 2003), 29; Hasan Telli, *Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları*, (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019), 28.

¹⁹ Çalışmada Makedon olarak ifade edilen Hristiyanlar, kaynaklarda genel olarak Bulgar veya Sırp olarak geçmektedir. Bkz. Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnaması*, 6. Kitap, Haz. Seyit Ali Kahraman, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010), 136-138.

²⁰ Александар Стојановски, *Градовите на Македонија од Крајот на XIV до XVII Век (Демографски Проучувања)*, (Скопје: ИНИ, 1981), 68-71.

1519 yılındaki nüfus verilerine göre İştîp'te 10 Müslüman Mahallesi mevcuttur. Toplam 201 hane olarak yaşayan Türklerin 17'si bekâr olarak kaydedilmiştir. Hristiyanlar ise 6 mahallede 333 hane olarak kaydedilmiştir, bunların 20'si bekâr ve 30'u duldur. Yahudilerin de 1 mahallede, 15 hane olarak ikamet ettikleri kayıtlara geçmiştir. O dönemde bir ailenin en az 5-6 kişiden oluştuğunu düşünürsek, 1519 yılında İştîp'te yaklaşık 3.000 kişinin yaşadığı söylenebilir. Bunların takriben 1.000 kadarının Müslüman, 75'inin Yahudi geri kalanının da Hristiyan olduğu ortaya çıkmaktadır. Netice olarak Hristiyanların sayıca Müslümanlardan fazla olduğu sonucuna varırız.

İştîp'te yalnızca Müslümanların yaşadığı mahalleler de mevcuttur ve en büyük Müslüman mahallesi, Camii Mahallesi'dir. Burada bekârlarla birlikte toplam 70 hanede yaklaşık 400 Müslüman yaşamaktadır. Yeğenzade Mahallesi'nde mevcut 44 hanede yaklaşık 220 kişi, Sinan Bey Mahallesi'nde 29 hane, Hacı Keramettin Mahallesi'nde 20 Hane, İbrahim Bey Mahallesi'nde 8 hane, Çeribaşı Mahallesi'nde 6 hane, Kadı Mahallesi'nde 13 hane, Hamza Fakih Mahallesi'nde 10 hane, Mehmet Çelebi ve Tahir Hoca Mahallesi'nin toplam 18 haneden oluştuğunu görüyoruz. Müslüman mahalleleri, genel olarak orada yaşayan âlim zatlar veya mahallelerde bulunan camilerin isimleriyle anılmaktadır.

Yalnızca gayrimüslimlerin ikamet ettiği mahalleler de mevcuttur. Buna göre; Tırgovişte Mahallesi'nde 100 hane, Hotino Mahallesi'nde 81 hane, Ednohorya Mahallesi'nde 72 hane, Mramorye Mahallesi'nde 59 hane; isimleri belirsiz olan iki mahallenin birinde 30 hane, diğerinde de 11 hane Gayrimüslimin yaşadığı belirtilmektedir.²¹

1519 yılından 11 sene sonra 1530 yılındaki İştîp nüfusu ile ilgili detaylı bilgiler aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 1: 1530 Yılı İştîp Kazasına Ait Nüfus Dağılımı²²

Mahalle	Müslüman Hane Sayısı	İmam Sayısı	Akıncı Sayısı	Bekâr Sayısı	Hristiyan Hane Sayısı	Dul	Yahudi Hane Sayısı
Câmiî Mahallesi	36	2	4	6	-	-	-
Sinan Beg Mahallesi	20	1	-	1	-	-	-
Yeğenzade Mahallesi	15	1	1	-	-	-	-
Çeri Mahallesi	11	1	-	-	-	-	-
Mehmet Çelebi M.	15	1	1	-	-	-	-
İbrahim Bey M.	-	-	1	6	-	-	-
Kadı Mahallesi	2	-	3	-	-	-	-
Hotina Mahallesi	-	-	-	6	-	-	-
Ednohorya M.	-	-	-	4	47	3	-
Tırgovişte M.	-	-	-	10	87	11	-
Mramorye M.	-	-	-	11	51	10	-
Hacı Keramettin M.	10	-	4	3	-	-	-
Toplam	109	6	14	47	185	24	0

²¹ Александар Стојановски, *Градовите на Македонија од Крајот на XIV до XVII Век*, (Скопје: ИНИ, 1981), 68-69; Апостолски, *Штип Низ Вековите*, 1/197.

²² Апостолски, *Штип Низ Вековите*, 1/200-201; Анета Шукарова, *Историја на Македонскиот Народ*, (Скопје: ИНИ, 2008), 152.

1530 yılındaki nüfus sayımına göre, İştip'te yaklaşık 2.000 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bunların 600'ü Müslümanlardan, yaklaşık 200 kadarı Yahudilerden, geri kalanı da Hristiyanlardan oluşmaktadır. Nüfusun çoğunluğunu Hristiyanların oluşturduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca şehrin genel nüfusunda bir azalmanın da yaşandığı görülmektedir. Ancak bunun geçici bir durum olduğu görülmektedir. Daha sonraki yıllara nüfusun arttığı görülecektir.

1550, 1570 yıllarında İştip'teki Müslüman nüfus incelendiği zaman, Tablo 2'deki durum ortaya çıkmaktadır.²³

Tablo 2: 1550, 1570 Yıllarında İştip'teki Müslüman Mahalleleri ve Nüfusu

Mahalle Adı	1550 yılı		1570 yılı	
	Hane Sayısı	Bekâr Sayısı	Hane Sayısı	Bekâr Sayısı
Câmiî Mahallesi	33	3	56	7
Hacı Keramettin	30	3	39	2
Hayrettin Efendi'nin Mescidi	12	-	27	3
Sinan Beg M.	28	4	73	8
Mehmet Çelebi	24	-	41	3
Halife Hüsref Mesciti	6	-	-	-
İbrahim Bey	14	-	16	-
Yeğanzade	22	2	38	9
Çeribaşı	29	-	29	4
Hacı Karaman'ın Mesciti	14	1	18	-
Zaviye Hüsam Paşa	10	-	8	-
Câmi-i Şerif Hüsam Paşa	2	-	9	-
Çeribaşı Mesciti	7	-	9	1
Hamza Fakih Mesciti	8	-	4	-
Hüseyin Kethuda Mesciti	9	-	19	-
İştibzâde Çiftliği	17	-	20	3
Mahmut Çelebi	3	-	10	1
Yeni Mahalle	-	-	8	-
Mustafa Mirhor Zade Çiftliği	-	-	5	-
Hacı Mutat	-	-	18	2
Toplam	259	13	447	42

²³ Александар Стојановски, Градовите на Македонија од Крајот на XIV до XVII Век, 68-69; Апостолски, Штун Низ Вековите, 1/201.

Tablo 3: 1550, 1570 Yıllarında İştîp'in Hristiyan Mahalleleri ve Nüfusu²⁴

Mahalle Adı	1550 Yılı			1570 Yılı		
	Hane Sayısı	Bekâr Sayısı	Dul Sayısı	Hane Sayısı	Bekâr Sayısı	Dul Sayısı
Hotina	65	11	5	63	19	2
Mramorye	47	10	3	51	33	1
Trgovişte	80	15	10	80	30	4
Kadı	29	3	3	28	14	3
Ednohorya	50	7	2	42	17	2
Toplam	271	46	23	264	113	12

1550 yılında yapılan sayım sonucuna göre, biri Filibe'den biri Üsküp'ten diğerleri de Selanik'ten gelme toplam 41 Yahudi ailede yaklaşık 200 kişinin İştîp'te yaşadığı tespit edilmiştir. Bunlarla birlikte farklı mahallelerde yaşayan 5 Roman ailenin varlığı da kayıtlara girmiştir. Bu dönem şehrin toplam nüfusu 3.000 civarındır. Bunların 1300'ü Müslüman Türk, 1500'ü Ortodoks Hristiyan, 200'ünün Yahudi ve 30'u Roman vatandaşlardan oluşmaktadır. Bir önceki nüfus verilerine göre, Müslüman nüfusunda artış, Hristiyanlarda ise azalma olduğu tespit edilmektedir. Romanların dini aidiyetine istatistiklerde yer verilmemiştir. Yine 1570 yılında yapılan nüfus tespitine göre, 1550 yılında İştîp'teki Yahudi hane sayısının 41'den 28'e düştüğü, Hristiyan nüfusunda da azalmanın meydana geldiği görülmektedir. Bu dönem şehrin toplam nüfusu yaklaşık 4.000 kişidir. Bunların yaklaşık 2.500'ü Müslüman, yaklaşık 1.500'ü Hristiyan ve 140'ının da Yahudi olduğu görülmektedir.²⁵ 16. Yüzyılın son çeyreğinde de İştîp'in nüfusunda çok fazla bir değişikliğin yaşanmadığı görülmektedir. 1566-1582 yılındaki nüfus verilerine göre ise İştîp'te toplam 3.755 kişi yaşamaktadır. Bunların 2.235'i Türk, 1380'i Makedon, 140'ı da Yahudi vatandaşlardan oluşmaktadır.²⁶ 1573 yılındaki verilere göre ise İştîp'in nüfusu toplam 734 haneden oluşmaktadır. Bunların 449'u Müslümanlardan, 264'ü Hristiyanlardan, 23'ü de Yahudilerden oluşmaktadır. Bu dönem İştîp'teki Müslüman oranı %61'dir.²⁷ Müslüman nüfusundaki artışın, Osmanlıların Balkanları fethetmesiyle iskân faaliyetleri çerçevesinde buralara gerçekleşen Türk göçlerinden ve yerli halkın Müslüman olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Yaklaşık yüz yıl sonra, 1661'de İştîp'e uğrayan meşhur Seyyah Evliya Çelebi, burada sadece Müslümanların yaşadığını aktarmaktadır. Cuma Mahallesi, Sinan Bey Mahallesi ve Oluklu Mahallesi zikrederken, şehrin toplam 24 mahalleden oluştuğunu belirtir. Buradaki yapıların, kârgir ve kayağan taşıyla örtülü yapılar olduğunu, tek katlı veya iki katlı olmak üzere toplam 2.240 evin bulunduğunu aktarmaktadır.²⁸

²⁴ Апостолски, *Штунуз Вековте*, 1/202; Bilal Ruşid, *Salnamelere Göre 19. Asırda İştîp'te Sosyo-Ekonomik ve İdari Durum*, (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler E, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 31-32.

²⁵ Апостолски, *Штунуз Вековте*, 1/203; Ruşid, *Salnamelere Göre 19. Asırda İştîp'te Sosyo-Ekonomik ve İdari Durum*, (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler E, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 32.

²⁶ Стојановски, *Градовите на Македонија од Крајот на 14 до 17 Век (IИИ)*, 71.

²⁷ Fatma Nihan Evcil, *XIX. Yüzyıl Ortalarında İştîp Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler E, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 2.

²⁸ Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 6. Kitap, Haz. Seyit Ali Kahraman, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010), 136.

3. XVI. Yüzyıl Köy Nüfusu

Günümüzde İştip bölgesindeki Türkler genel olarak köylerde yaşamaktadır. Osmanlı'dan beri sadece Türklerin ikamet ettiği köyler mevcuttur; bunlar arasında Kocalı, Alikoç, Hocalı v.b. Türk köyleri vardır. Osmanlı döneminde ise Türkler genellikle şehirlerde yaşamaktaydı. Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesiyle şehirlerde yaşayan Türklerin çoğu göç etmek durumunda kaldı, gözlerden uzak köylerde yaşayanların bir kısmı ise mevcudiyetini korudu. Bundan dolayı XVI. yüzyılda yapılan sayımlarda ortaya çıkan köy nüfusu önemlidir.

1519, 1550 ve 1570 yılı nüfus verilerine göre, İştip Kazasına bağlı toplam 135 köy mevcuttur. Bu köylerin 15'i Müslüman Türk, 76'sı Hristiyan köyüdür. Yahudiler genel olarak şehirde yaşadıkları için köylerde Yahudi nüfusundan bahsedilmemektedir. 52 yerleşim yerinde Müslümanlarla Hristiyanların birlikte yaşadıkları görülmektedir. 7 köyde ise sadece birer hane Müslüman bulunmaktadır. İstatistiklerde Müslümanlarla ilgili hane ve bekâr kişi sayısına yer verilmiş, Hristiyanlarda buna bir de dul hanesi eklenmiştir. Buna göre 1519 yılında toplam Müslüman hane sayısı 355, bekâr sayısı 51'dir. Aynı yıl Hristiyanların ise 3.839 hane olmak üzere, 432 bekâr ve 157 duldan oluştuğunu görüyoruz. Yaklaşık 35 sene sonra 1550 yılında her iki din mensuplarının da nüfuslarında artış meydana gelmiştir. Buna göre; Müslüman hane sayısı 540'a, bekâr sayısı 130'a, Hristiyan hane sayısı 4.822'ye, bekâr sayısı 1.255'e, dul sayısı da 291'e ulaşmıştır. 20 yıl sonra 1570 yılındaki nüfus sayımında da köylerdeki nüfusun arttığını gözlemliyoruz. Buna göre: Müslüman hane sayısının 804'e, bekâr sayısının 102'ye; Hristiyanların hane sayısının 5.382'ye, bekâr sayısının 3.425'e, dul sayısının da 203'e çıktığı görüyoruz.²⁹

Aktarılan nüfus verileri incelendiği zaman, Anadolu'dan buralara yerleşen Türk nüfusu için yeni yerleşim yerlerinin kurulduğu görülmektedir. Bununla birlikte bazı köylerin demografik yapısının değiştiği de anlaşılmaktadır. Daha önce sadece Hristiyanların yaşadığı 37 köye, sonradan Müslümanların da yerleşmesiyle, iki farklı din ve millete ait insanların birlikte yaşadığını görüyoruz. Ayrıca 1519 ve 1550 yıllarında tamamen Hristiyan (Makedon) olan Luboten Köyünde, daha sonra Hristiyanların köyü terk etmesiyle 1570 yılında burada sadece Müslüman Türklerin yaşadığı anlaşılmaktadır. Radanya, Buçum, Kutsa (Kuçitsa), Penuş, Seltse, Poçuval, Topolnitsa köyleri günümüzde de mevcudiyetini korumakta ve buralarda sadece Türkler/Yörükler³⁰ yaşamaktadır.³¹

Tabloda adı geçen; Radanya, Buçum, Kutsa (Kuçitsa), Penuş, Seltse, Poçuval, Topolnitsa köyleri günümüzde de mevcudiyetini korumakta ve buralarda sadece Türkler/Yörükler³² yaşamaktadır.³³

²⁹ XVI. Yüzyıl İştip Kazası'nın köy Nüfusuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Апостолски, *Илмин Нуз Вековите*, 1/220-227; Ruşid, *Salnamelere Göre 19. Asırda İştip'te Sosyo-Ekonomik ve İdari Durum*, (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler E, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 33-39.

³⁰ Kuzey Makedonya'daki Türk/Yörük varlığıyla ilgili bkz. İzzet İbrahimsoylu, *Yörüklük (Kuzey Makedonya Yörüklüğü)*, (Üsküp, Yeni Balkan Yayınları, 2021).

³¹ Ruşid, *Salnamelere Göre 19. Asırda İştip'te Sosyo-Ekonomik ve İdari Durum*, 39.

³² Kuzey Makedonya'daki Türk/Yörük varlığıyla ilgili bkz. İzzet İbrahimsoylu, *Yörüklük (Kuzey Makedonya Yörüklüğü)*, (Üsküp, Yeni Balkan Yayınları, 2021).

³³ Ruşid, *Salnamelere Göre 19. Asırda İştip'te Sosyo-Ekonomik ve İdari Durum*, 39.

4. XIX. Yüzyıl Nüfusu

XIV. asrın sonundan itibaren İştîp ve civarına devam eden Türk/Yörük göçünün aksine, XIX. asrın ilk çeyreğinde büyük bir Hristiyan/Makedon nüfusu göç ederek buraya yerleşmiştir. Gelen halk daha önce de mevcut olan Yeniköy Mahallesi (Ново Село) yerleşmiştir. Bunun yanında yeni gelen halk için, Kazancı Mahallesi ve Sveti Vangel mahallesi kurulmuştur. İştîp'te zaten var olan Türk nüfusuna ilave olarak kalabalık bir Makedon nüfusun da buraya yerleşmesi bu dönemde şehrin büyümesi ve gelişmesini sağlamıştır.³⁴ 1912-1913 Balkan Savaşları'na kadar burada Müslümanlarla Gayrimüslimler birlikte yaşamaya devam etmiştir.

1800-1817 yıllarında İştîp nüfusunun yaklaşık 700 hane ve 3.000-4.000 kişiden oluştuğu bilinmektedir. Yaklaşık 15 yıl sonra 1830 yılında İştîp nüfusunda büyük bir artış meydana gelmiş ve şehrin nüfusu yaklaşık 20.000 kişiye çıkmıştır. Bunların yaklaşık 9.000'i Türk, 6.000'i Makedon, 1.000'i Roman, 1.500'ü Yahudilerden oluşmaktadır.³⁵

Kamusü'l-a'lâm'da verilen bilgilere göre, Osmanlı hâkimiyetinin son demlerinde 1889 yılında, İştîp Kazasının nüfusu 23.734 kişiden ibarettir. Nüfusun yarısını Müslüman Türkler oluşturmakta, geriye kalanlar da Makedon (Bulgar) ve Rumlardan oluşmaktadır.³⁶

Makedon tarihçi Apostolski, İştîp nüfusuyla ilgili daha detaylı bilgiler vererek 1889 yılında İştîp merkezinde yaklaşık 21.000 kişinin yaşadığını bildirmektedir. Bunların yaklaşık 9.000'i Türk, 11.000'i Makedon, 800'ü Yahudi ve 500'ü de Romandır. Ofcabolu ve İştîp merkezine bağlı 131 köyün nüfusu da dâhil edildiğinde bu sayı iki katına, yaklaşık 50.000 kişiye çıkmaktadır. Bunların yaklaşık 25.000'i Türk, 22.500'ü Hristiyan, 800'ü Yahudi, 640'ı Romanlardan oluşmaktadır.³⁷ Köy nüfusu dâhil edilince Türklerin sayıca Makedonlardan fazla olması dikkat çekicidir. Günümüzde de Türkler şehir merkezinden ziyade köylerde ikamet etmektedir.

H. 1314 (1896-97) yılına ait Kosova Vilayet Salnamesinde İştîp Kazasının merkez nüfusu; 8 Müslüman Mahalle, 3 Hristiyan Mahalle, bir Yahudi ve bir Roman mahallesi olmak üzere toplam 13 mahalleden; 3016 hanede yaklaşık 15.000-20.000 kişiden oluşmaktadır.³⁸

5. XX. Yüzyıl Nüfusu

İştîp'in nüfusu XIX. asrın sonlarında 20.000 civarında iken, Balkan Savaşları'nın başlamasıyla 1912-13 yıllarında 15.300'lere düşmüştür.³⁹ Bregalnitsa/İştîp Belediye Başkanının verdiği bilgilere göre, 1914 yılında İştîp'te 13.300 kişi yaşamaktadır. Bunların 7.200'ü Hristiyan/Makedon, 5.600'ü Müslüman (Türk ve Roman), 530'ü Yahudi ve diğer etnik gruplara aittir. Bu sayıların gerçeği yansıtması mümkündür. Nüfustaki belirgin düşüşün sebebi ise, Makedonların savaşlarda ölmesi, Türklerin de Türkiye'ye göç etmesidir.⁴⁰ Burada, Romanların

³⁴ Burhaneddin Zaim, *İştîp ve Köprülü Hatıraları*, (İstanbul: Şehir Yayınları, 2005), 63.

³⁵ Zaim, *İştîp ve Köprülü Hatıraları*, 61.

³⁶ Sami, *Kamus 'ul-a'lâm*, 2/973.

³⁷ Апостолски, *Илмин Низ Вековите*, 1/313.

³⁸ Salname-i Vilayet-i Kosova, H 1314, 133.

³⁹ Zaim, *İştîp ve Köprülü Hatıraları*, 62.

⁴⁰ Апостолски, *Илмин Низ Вековите*, 1/313.

Müslüman hanesinde gösterilmesi, onların bu dönemde de, günümüzde olduğu gibi kendilerini Müslüman olarak beyan etmesinden kaynaklanmaktadır.

Balkan Savaşlarından sonra yapılan nüfus sayımlarında Türk nüfusunun azaldığını görülmektedir. Zira 1921 yılında yapılan nüfus sayımında İştîp'te 11.191 kişi, 1929 yılında 12.000 kişi, 1931'de 11.895, 1937'de 12.437 kişi yaşamaktadır. 31 Mart 1953 yılında yapılan nüfus sayımına göre İştîp'te 13.854 kişi ikamet etmektedir. Bunların 11.528'i Makedon, 1426'sı Türk, 653'ü Roman, diğerleri de değişik etnik gruplara aittir. Daha sonraki yıllarda şehrin nüfusu, daha ziyade Makedonlardan olmak üzere hızla artmıştır. 1955'te 15.054 kişiye, 1957 yılında 16.752 kişiye, 1964 yılında ise 22.000 kişiye çıkmıştır. XX. Yüzyılın son çeyreğinde, çoğunluğu Makedonlardan olmak üzere şehrin nüfusu köylerle birlikte yaklaşık olarak 40.000 kişiye yükselmiştir.⁴¹

6. Türkiye Cumhuriyeti'ne Göç

Balkan Müslümanlarının Türkiye'ye göç etmesinin farklı sebepleri vardır. Buralardaki göçün en önemli nedeni, Osmanlı döneminde hâkimiyet Türklerdeyken, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'den çekilmesiyle buralarda yaşayan Müslümanların azınlık durumuna düşmesidir. Balkan Müslümanları, yaşanabilecek olumsuzlukların önüne geçmek için, kitleler halinde, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne ulaşmak ümidiyle yola koyulmuştur. Bunla birlikte; Yugoslavya devletinin uygulamış olduğu milliyetçilik politikaları, Makedon ulusçuluğunun doğuşu, özellikle Müslümanların yaşadığı siyasi belirsizlik ve ayrımcılık, Türkiye'nin çare olarak buradaki Müslümanların Türkiye'ye göç etmesinin yolunu açması, yaşanan göçlerin en önemli sebepleri arasındadır.⁴²

Balkan coğrafyasında, 93 Harbiyle başlayıp Balkan Savaşları ve Yugoslavya dönemiyle devam eden Müslüman göçü, XX. asrın son çeyreğine kadar devam etmiştir. Bu dönem binlerce Müslüman/Türk Türkiye Cumhuriyeti'ne göç etmiştir. Balkan Savaşlarında bir dönem Sırlar ve Bulgarların hâkim olduğu bölgede Müslüman nüfusu azalarak bitme noktasına gelmiş, Avrupa Türkiye'sinin⁴³ Osmanlı'dan kopmasıyla Osmanlı coğrafyası da küçülmüştür.⁴⁴

1912-1913 Balkan Savaşlarının başlamasıyla birlikte İştîp'te yaşayan Türklerin çoğu ana vatan Türkiye'ye göç etmiştir. İlk göç edenler genel olarak, çiftlik sahibi, varlıklı aileler olmuştur. Bunların arasında İştîp'in ileri gelenlerinden; Celal Bey, Ahmet Bey, Naci Bey, Ziya Bey, Abdurrahman Bey, Kazım Bey ve diğerleri bulunmaktadır.⁴⁵

⁴¹ Zaim, *İştîp ve Köprülü Hatıraları*, 62.

⁴² Muhammet Aruçi, "Yugoslavya", *DİA*, (İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları), 43/575-576; Efkân Yılmaz, *1952-1958 Yılları Arasında İştîp'ten Türkiye'ye Göçler ve Tanıkların Dilinden Göç Serüveni*, (Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 69.

⁴³ Makedon tarih kaynaklarında "Avrupa Türkiye'si" ifadesine sıkça rastlanmaktadır. Bkz. Ангел Динев, *Илинденската Епопеја*, (Битола: Мисла, 1987), 35.

⁴⁴ Seyfi Yıldırım, "Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8/16, (Güz, 2012), 85.

⁴⁵ Sebahaddin Zaim, "Son Yugoslavya Muhacirleri Hakkında Rapor", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 19 (1957), 446.

Rumeli'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi, İştip'ten Türkiye'ye yapılan göçlerde de büyük sıkıntılar yaşanmıştır. Göç edecek olanlar belirli şartları yerine getirmek zorunda bırakılmıştır. Türkiye'ye göç etmek isteyenler, resmi kurumlara başvuruda bulunarak, sahip olduğu malların tamamını devlete devrettiğine dair belge imzalamak zorunda kalmıştır. Ayrıca bu işlemler sırasındaki evrak masrafları da başvuruda bulunanlardan alınmaktaydı. Yugoslavya'dan Türkiye'ye nakit para götürmek yasaktı, sadece Türkiye'de kısa bir süre hayatını idame edecek cüz'i bir miktara izin verilirdi. Bu da kişi başına 40 dinardan ibaretti.

Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti, göçmenlerin bazılarını iskânlı göçmen, bazılarını serbest göçmen olmak üzere iki şekilde kabul etmiştir. İlk başta gelenler iskânlı göçmen olarak gelmiştir ve bunlara Türk devleti, ekilmek üzere belli bir arazi tahsis ederek yardımcı olmuştur. Bu uygulama devlete yük olmaya başlayınca, daha sonra gelenler serbest göçmen olarak kabul edilmiştir. Serbest göçmen olarak gelenlere ise devlet tarafından herhangi bir yardım yapılmamıştır, bunlar Türkiye'de bulunan akrabalarının garantisinde gelebilmemiştir.

İştip'ten 1950 yılından önce göç edenlerin genel olarak iskânlı göçmen oldukları görölmektedir. Türkiye'nin, gelenlere uyguladığı siyasete göre, İştip'teki malına karşılık Türkiye'de yerleştiği yerde yer verilmekteydi. O yüzden göçmenler mallarının kayıtlarını belgelendirmek zorundaydı. Muhacirler bazen de ihtiyacı olan konutu dilekçeyle devletten talep edebiliyordu. Bazılarının bu talepleri devlet tarafından karşılanmıştır. 1950'li yıllarda göç şartları değişmiş, yeni uygulamalar yürürlüğe girmiştir. Bundan sonra gelenler, Türkiye ile Yugoslavya arasında 1938 yılında yapılan antlaşmaya göre serbest göçmen statüsünde gelmiştir. Bunlar kendi imkânlarıyla iç ve kalacak yeri bulmak durumunda kalmıştır. Göçmenler çalışkanlıkları sayesinde kısa sürede, iç hayatında başarılı olmuş, sosyal hayata kolay uyum sağlamıştır.⁴⁶

En büyük göç dalgası, 1921-22 ve 1953-57 yıllarında yaşanmıştır. Zira bu dönemlerde Rumeli'de Türk nüfusu neredeyse yok olma noktasına gelmiştir. Bu göçler, Hristiyanların baskı ve zulmünden kurtulmak için, mal mülkü bırakarak telaş içinde Anavatan Türkiye'ye yapılan göçlerdir. 1953-57 yıllarında yaklaşık 5 yıl gibi kısa bir zaman zarfında sadece İştip merkez ve köylerinden yaklaşık 105.000 Türkün Türkiye'ye göç etmiş olabileceği tahmin edilmektedir.⁴⁷ Gelenler özellikle Türkiye'de Ege, Marmara ve Trakya bölgelerine yerleşmişlerdir.

1923-1949 yılları arasında Rumeli'den, iskânlı ve serbest göçmen olmak üzere toplam 860.500 kişi Türkiye Cumhuriyetine göç etmiştir. 1950-1959 yıllar toplam dokuz yılda ise toplam 312.000 kişinin geldiği görölmektedir.⁴⁸

⁴⁶ Yılmaz, *1952-1958 Yılları Arasında İştip'ten Türkiye'ye Göçler ve Tanıkların Dilinden Göç Serüveni*, 104-107, 110, 114.

⁴⁷ Sebahaddin Zaim, "Son Yugoslavya Muhacirleri Hakkında Rapor", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 19 (1957), 446.

⁴⁸ Yılmaz, *1952-1958 Yılları Arasında İştip'ten Türkiye'ye Göçler ve Tanıkların Dilinden Göç Serüveni*, 121.

Tablo 4: İştîp'ten Türkiye'ye Gerçekleşen Göç Verileri⁴⁹

Yıl	Hane Sayısı	Nüfus
1950-56	14.902	59.883
1957	8.292	30.255
1958	4.351	14.234
Toplam	27.545	104.372

Sonuç

Osmanlı döneminde, ibtidâi mektepleriyle, rüşdiye mektebiyle, câmileriyle, köprüleriyle, han, hamam ve diğer sosyal kurum ve yapılarıyla, yetiştirmiş olduğu şair ve ilim adamlarıyla⁵⁰ dönemin önemli bir ilim-irfan merkezi olan şehir, günümüzde eski ihtişamından çok uzaktır.⁵¹ Balkan Yarımadasında meydana gelen savaşlar, Türklerin buralardan göç etmesi, buna bağlı olarak Müslüman nüfusun azalmasıyla şehrin hüviyeti değişmiş, Osmanlı eserleri bir bir yok olmaya başlamıştır.

1661/62 yılında şehri ziyaret eden ünlü Seyyah Evliya Çelebi burada, başta Hüsameddin Paşa Camii⁵² ve Kadın Ana Camii olmak üzere 24 adet Cuma namazı kılınan camiden bahsetmektedir.⁵³ Günümüzde ise Kadın Ana Camii Müslümanların cemaat halinde ibadet edebildikleri ibadete açık tek câmiîdir. Şehre hâkim bir tepede inşa edilmiş olan Hüsameddin Paşa Camii, bugün harap halde olsa da bütün ihtişamıyla Devleti Âliyye'yi temsil etmektedir.

Kaynakça

- Aruçi, Muhammet. “Yugoslavya”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 43/575-576, İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Aykut, Nezihi. “Hasan-beyzâde Ahmed Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/363-364. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Çelebi, Evliya. *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnaması*, 6. Kitap, Haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010.
- Djuneis (Cuneys), Nureski. “Şuara Tezkirelerine Göre Osmanlı Döneminde Makedonya'dan Yetişmiş Mutasavvıf Divan Şairleri”. Haz. Ahmet Emre Dağtaoğlu, Muhammet Altaytaş. 581-606. İstanbul, Ensar Neşriyat, 2014.
- Durdu, Mustafa. “191 Numaralı Şer'iyye Siciline Göre İştîp Kazasında İdarî, Toplumsal ve Ekonomik Yapı (1823-1825)”. *Erciyes Akademi* 36/1 (2022), 270-296.

⁴⁹ Zaim, “Son Yugoslavya Muhacirleri Hakkında Rapor”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 446.

⁵⁰ Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnaması*, 135-138; Djuneis (Cuneys) Nureski, “Şuara Tezkirelerine Göre Osmanlı Döneminde Makedonya'dan Yetişmiş Mutasavvıf Divan Şairleri”, Haz. Ahmet Emre Dağtaoğlu, Muhammed Altaytaş, (İstanbul, Ensar Neşriyat, 2014), 589, 592, 596; Djuneis Nureski, “Osmanlı Kaynaklarına Göre Kültür Merkezi Konumundaki Makedonya Şehirleri ve Özellikleri”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 3/1, (2014), 84-88.

⁵¹ Burhaneddin Zaim, *İştîp ve Köprülü Hatıraları*, 79.

⁵² Geniş bilgi için bkz. Semavi Eyice, “Hüsameddin Paşa Camii”, *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/514-515.

⁵³ Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnaması*, 136.

- Evcil Sarsılmaz, Fatma Nihan. *XIX. Yüzyıl Ortalarında İştib Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Eyice, Semavi. "Hüsamettin Paşa Camii". *Diyanet İşlam Ansiklopedisi*. 18/514-515. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hasanbeyzâde Ahmed Paşa, *Târih*, (1315), Erişim Tarihi: 9 Eylül 2023. <https://archive.org/details/tevarih00hasa/page/n2>
- İbrahimsoylu, İzzet. *Yörüklük (Kuzey Makedonya Yörüklüğü)*. Üsküp: Yeni Balkan Yayınları, 2021.
- Jahjai, Abas. "Günümüz Kalkandelen Şehrinde Osmanlı İzleri," *Rumeli İşlâm Araştırmaları Dergisi* 3/5 (2020), 40-68.
- Karpat, Kemal. "Balkanlar". *Diyanet İşlam Ansiklopedisi*. 5/25-32. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Kiel, Machiel. "İştip". *Diyanet İşlam Ansiklopedisi*. 22/440-442. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Kosova Vilayeti Salnamesi, 1314 (1896-1897)*, Haz. Yıldırım Ağanoğlu, İstanbul: Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, 2000.
- Kosova Vilayeti Salnamesi*, Dördüncü Defa (Kosova, 1304).
- Nasrullah, M, Rüşdü M. ve Eşref, Mülazım M. *Osmanlı Atlası XX Yüzyıl Başları*, Haz. Rahmi Tekin-Yaşar Baş. İstanbul: OSAV Yayınları, 2003.
- Nureski, Djuneis. "Osmanlı Kaynaklarına Göre Kültür Merkezi Konumundaki Makedonya Şehirleri ve Özellikleri". *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* 3/1, (2014), 63-102.
- Pandevski, Manol – Stoev, Gorgi. *Историја на Струмича*. Ustrumca: Institut za Naciolanla İstorija, 1969.
- Pavlov, Zoran. *Ottoman Monuments: Macedonian Cultural Heritage*, Skopje, 2008.
- Rushid, Bilal. *Balkanlar ve İşlam*, Ed. Abdullah Taha İmamoğlu vd., 2/293-306. İstanbul: Ensar Yayınları, 2020.
- Ruşid, Bilal. *Salnamelere Göre XIX. Asırda İştip'te Sosyo-Ekonomik ve İdari Durum*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Sadettin, Hoca. *Tacü't-tevârih*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Sami, Şemseddin. *Kâmus 'ul-a'lâm*, İstanbul: Mihran Matbaası, 1889.
- Telli, Hasan. "Osmanlı Vakıf Belgelerinde İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe ve Görüşleri: Makedonya Vakfiyeleri Örneği". *Amasya İlahiyat Dergisi* 15 (2020), 453-492.
- Telli, Hasan. "Üsküp Evkaf Müdürlüğü". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/48 (2017), 221-239.
- Telli, Hasan. *Makedonya Radoviş'te Osmanlı İzleri: Camiler, Medreseler ve Tekkeler*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2022.
- Telli, Hasan. *Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1982.

- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakıf Araştırma Merkezi (VGM), Defter No, 989-0/0238/0187; 604/0138/0183; 988-0/0259/162/1; 991-0/0026/0028; 629/0612/0434.
- Yahya, Abbas. *Makedonya'da Dinî Mûsikî Geleneği*. İstanbul: Dört Mevsim Kitap Yayınları, 2016.
- Zaim, Burhaneddin. *İştîp ve Köprülü Hatıraları*. İstanbul: Şehir Yayınları, 2005.
- Zaim, Sebahaddin. "Son Yugoslavya Muhacirleri Hakkında Rapor". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 19 (1957), 435-448.
- Апостолски, Михајло. Штип Низ Вековите. Штип: Собрание на Општина Штип, 1986. (Apostolski, Mihaylo. Stip Niz Vekovite. Ştip: Söbranie na Opşтина Ştip).
- Динев, Ангел. Илинденската Епопеја. Битола: Мисла, 1987. (Dinev. Angel. İlindenskata Epepeya. Bitola: Mislа).
- Стојановски, Александар. Градовите на Македонија од Крајот на XIV до XVII Век. Скопје: Институт за Национална Историја, 1981. (Stoyanovski, Aleksandar. Gradovite na Makedoniya od Krayot na XIV do XVII Vek).
- Цветковски, Благоја. Историски и Стопански Развиток на Штип од Создавањето до 1919 Година. Штип: Собрание на Општина Штип, 1989. (Tsvetkovski, Blagoya. İstoriski i Stopanski Razvitok na Ştip).
- Шукарова, Анета. Историја на Македонскиот Народ. Скопје: Институт за Национална Историја, 2008. (Şukarova, Aneta. İstoriya na Makedonskiot Narod. Skopje: İnstitus za Natsionalna İstoriya).

Ekler

Ek 1: Hüsameddin Paşa Camiî Dış Görünüş

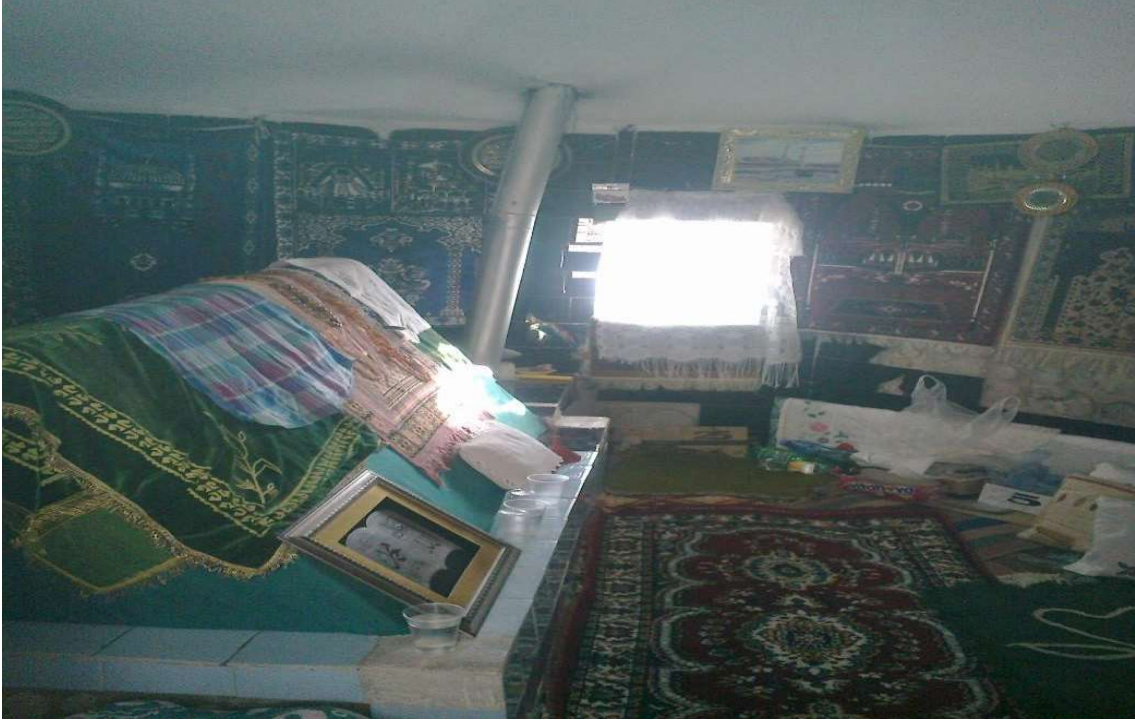
Hüsameddin Paşa'nın kim olduğu hakkında bilgi mevcut değildir. Zoran Pavlov'a göre Hüsameddin Paşa Camiî 1950 yılında restore edilmiş, 1956 yılına kadar müze olarak kullanılmıştır. Günümüzde bakımsız durumda olan Camiî ziyarete açık değildir.⁵⁴

Ek 2: Hüsameddin Paşa Câmîî İç Cephe

⁵⁴ Zoran Pavlov, *Ottoman Monuments: Macedonian Cultural Heritage*, (Üsküp, 2008), 125.

Ek 3: Meydin Baba Türbesi (Muhyiddin Baba) İç Cephe

Ek 4: Seyyid Abdülkâdir Efendi Bedesteni, Dış Görünüş

Ek 5: Seyyid Abdülkâdir Efendi Bedesteni, İç Görünüşü.

Ek 6: Çeşme

Not: Çalışmada yer alan görüntüler Eylül 2018 yılında tarafımda çekilmiştir.